

ТИВВИЙ

O'ZBEKISTON HARBIY

2022•AVGUST•1-son

26 ОММАВИЙ ЖАРОҲАТЛАРДА
ТЕЗКОР ДИАГНОСТИКАНИНГ
ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

ҚУВВАТ БЕРУВЧИ
ИЧИМЛИКЛАР
ИСТЕЪМОЛИНИНГ
ТИББИЙ-ИЖТИМОЙ
ТАЪСИРИГА
67 ЗАМОНАВИЙ
ҚАРАШЛАР

QR-кодни
телефон орқали
сканер қилинг.

Муассис:
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИ
ХАРБИЙ ТИББИЁТ
АКАДЕМИЯСИ

МУНДАРИЖА

Бош муҳаррир:
Т/х полковниги, PhD
Баходир Шарифжонович АБДУЛАХАТОВ
Бош муҳаррир ўринбосари:
Т/х полковниги
Икромжон Рахимович УСМАНОВ
Масъул котиб:
Т/х майори, PhD Беруний
Акбарович ЧОРИЕВ

Таҳрир хайъати:
Академик Назиров Ф.Г.
Т.ф.д., проф. Каримов Х.Я
Т.ф.д., проф. Асадов Д.А.
Т.ф.д., проф. Турсунов Х.З.
Т.ф.д., проф. Маматкулов И.Х.
Т.ф.д., проф. Худайберганов А.С.
Т.ф.д., доцент Азизова Ф.Л.
Т.ф.д., Суяров А.А.
Т/х., полковниги, PhD Расулов У.А.
Т.ф.н., доцент Бахриев И.И.
Т.ф.н., Хатамов Х.М.
PhD., Файзиева Д.Б.
Т.ф.н., Рахимов А.Ф.
доцент Маматов И.И.
Т.ф.н., Атамуродов Ш.И.
Т/х полковниги Халимов Б.Х.
Т/х полковниги Фозилов Н.Х.
Т/х подполковниги Қутлиев Ж.А.
Т/х полковниги Шакарров А.Д.
Т/х полковниги Нуруллаев А.Ж.
Т/х полковниги Ярашев С.С.

Дизайнер:
Фахриддин РАҲИМОВ

Ўзбекистон ҳарбий тиббиёти илмий-амалий журнали
Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси
қўшма кўмагида хузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникаци-
я агентлигида 2022 йил 5 августдаги 1691-сонли
қарор билан рўйхатга олинган.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳар, Зиелилар кўчаси, 4-уй
Телефонлар:
(71) 262-42-41

Мудофаа вазирининг табриги.....	2
Абдулахатов Б.Ш. “Ўзбекистон ҳарбий тиббиёти” илмий амалий журнали ва ҳарбий тиббиёт концепцияси	3
Усманов И.Р. Ҳарбий тиббиётда янги саҳифалар	7
Усманов И.Р., Чориев Б.А., Юлдашев А.Х. Ҳарбий тиббиётнинг истиқболли режаси.....	8
Абдулахатов Б.Ш., Усманов И.Р. ва бош. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларида тақтиқ тиббиётнинг ривожланиш истиқболлари.....	10
Рахимов А.Ф. НАТО давлатлари бирлашган Қуролли Кучлари тиббий таъминоти.....	16
Ярашев С.С., Юлдашев А.Х., Эшқувватов К.Р. Замонавий ўчоқли урушларда тиббий таъминот тизимини ташкиллаштиришнинг таҳлили.....	21
Мирзаев Д.А., Фозилов Н.Х. ва бош. Оммавий жароҳатларда тезкор диагностиканинг ўзига хос хусусиятлари	26
Холмаматова Л.Х., Жуманиязов М.К. Трофобластик касалликлар орасида елбўғоз касалигининг оқибати ва репродуктив функциясининг тикланиш муаммолари.....	31
Агзамов Н.Н., Ибрагимов З.А., Бобоев Қ.Т. К вопросу о диагностике и лечения множественной миеломы.....	34
Хатамов Х.М., Суяров А.А., Киреев В.В. Маҳаллий хомашёдан олинган янги суртма дори воситасининг аллергияга қарши таъсири.....	40
Mirjuraev E.M., Djabbarov A.M. Non specific back pain in emergency military servicemen: approaches to therapy.....	45
Қутлиев Х.О., Садиков М.О. Узоқ парвоз вақтида учувчилардаги оғриқ синдромининг ривожланиш патогенези ва уни олдини олиш тадбирлари.....	48
Азимов А.В., Мусабоев Е.И. и др. Сравнительная характеристика клинического течения и исхода Ковид-19 у гражданской и военной Когорт.....	52
Худайберганов А.С., Тураев И.Э. и др. Организация диетическо-профилактического питания в пансионатах для ветеранов войны и труда.....	56
Қутлиев Ж.А., Ахатов А. Ҳарбий спортчиларнинг мусобокалардан кейинги даврда уй шаронтидаги мутлок (фактик) овқатланишини баҳолаш.....	62
Давронов Ў.Р., Қутлиев Ж.А. Кувват берувчи ичимликлар истеъмолининг тиббий-ижтимоий таъсирига замонавий қарашлар.....	67
Шакиров Ж.К., Эшқобилов Т.Г., Беккамол Э.Ш. Мудофаа вазирлиги кўшинларида “Covid-19” коронавирус инфекцияси пандемиясининг иккинчи тўлқини даврида ўтказилган эмлаш ишларининг таҳлили	72
Чориев Б.А., Турсунов Х.З. ва бош. Ўзбекистон Республикаси Қуролли кучлари ҳарбий хизматчилари орасида тўсатдан ўлим муаммолари	76
Хужманов У.М., Чориев Б.А. ва бош. Ҳарбий хизматчиларга тиббий ёрдам кўрсатишда йўл қўйилган тиббий нуқ- сонларда суд-тиббий экспертиза.....	80

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚУРОЛЛИ КУЧЛАРИ ҲАРБИЙ ХИЗМАТЧИЛАРИ ОРАСИДА ТЎСАТДАН ЎЛИМ МУАММОЛАРИ

Б.А. Чориев¹, Х.З. Турсунов², И.И. Бахриев², Х.Н.Примов¹

¹Қуrolли Кучлар суд-тиббий экспертиза маркази

²Тошкент Тиббиёт Академияси

Индустриал ривожланган мамлакатларда тўсатдан ўлим (ТЎ) частотаси йилига 1000 аҳолига 0,36 дан 1,28 гачани ташкил этади [Bachman J.W., 1986, Becker L.V. et al., 1993]. Аммо шунинг таъкидлаш лозимки, ушбу рақамлар фақатгина гувоҳлар иштирокидаги ўлим ва тез тиббий ёрдам ходимлари томонидан реанимация чора-тадбирларининг кўрсатилганлик ҳолатларининг ўз ичига олган тадқиқот маълумотларига асосланган. Шу муносабат билан ушбу маълумотлар сезиларли даражада баҳоланмаган бўлиб, чунки аҳолининг ўрганиш натижаларига кўра [Vreede-Swagemakkers J.J., Gorgels A.P., et al., 1997], 40% ҳолларда ТЎ гувоҳларсиз содир бўлган. Америкалик муаллифларнинг маълумотларига кўра [Myeburg R.J. et al., 1992], Америка Қўшма Штатларида ҳар йили 400 000 ТЎ ҳолатлари қайд этилади, бу аҳоли сони бўйича 1000 кишига 1 тани ташкил қилади. Россияда бу кўрсаткич бир йилда 200-250 минг аҳолида ТЎ кузатилади.

Қуrolли Кучлар тизимида тўсатдан юракка оид ўлим ҳолатлари муоммолари ўлимнинг асосий сабабини топиш учун бошқача услубий ёндашувни талаб қилади. Турли муаллифларнинг фикрича [4-8], миокард патологияси, миокардит, гипертрофик кардиомиопатия, аорта стенози, аорта ёрилиши, Марфан касаллигида кўкрак аортаси ёрилиши, ўткир коронар етишмовчилик ёшларда юракка оид тўсатдан ўлим (ЮТЎ) сабаблари деб аталади.

Ёшлардаги юракка оид тўсатдан ўлим бутун дунёда замонавий соғлиқни сақлашнинг долзарб муаммоси ҳисобланади, чунки тиббиётнинг барча ютуқларига қарамай, мазкур ҳолатлар тобора ўсиб бормоқда. Шу билан бирга, бундай тўсатдан ўлимнинг сабабини аниқлашда доимо қийинчиликларга дуч келинади, чунки касалликнинг тез вақтларда ривожланиши, турли хил клиник белгиларнинг пайдо бўлишига олиб келади, аммо бунда аниқ морфологик ўзгаришлар кузатилмайдди. Бундай ўлим кўпинча турли жой ва вақтларда содир бўлади. Буларнинг барчаси зўраки ўлим эҳтимолини истисно қилиш ва объектив тиббий ташхис қўйиш учун ўлим сабаблари ва механизмларининг тўғри суд-тиббий ташхислаш муҳимлигини англашди. Маҳаллий ва хорижий муаллифларнинг кўплаб мақолалари тўсатдан ўлимнинг суд-тиббий диагностикаси масалаларига бағишланган [1-3].

Сўнгги йилларда Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучлари ҳарбий хизматчилари орасида тўсатдан ўлим (ТЎ) ҳолатлари кузатишмоқда. Ўзбекистон Республикаси ҳукумати, Мудофаа вазирлиги ва бошқа куч тузилмалар тиббий-таъминот бошқармалари раҳбарияти томонидан ушбу муаммага доимий равишда катта эътибор қаратиб келинмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучларида тинчлик ва уруш даврида тиббий кўриқдан ўтказиш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш” ҳақида 2018 йил 25 декабрдаги ПҚ-4076-сонли қарори ва 2019 йилда Ўзбекистон Республикаси Мудофаа вазирлиги, Миллий гвардияси, Фавқулодда вазиятлар вазирлиги, Давлат хавфсизлик хизмати, Ички ишлар вазирлиги ва Соғлиқни сақлаш вазирликларининг қўшма қарорлари қабул қилинди. Мазкур қарорларда чақирилувчилар, ҳарбий хизматта мажбурлар ва ҳарбий хизматчиларни тиббий кўриқдан ўтказиш сифатини янада яхшилаш ва самарадорлигини ошириш, Ўзбекистон Республикаси Қуrolли Кучларининг соғлом ва жисмонан бақувват ҳарбий хизматчилар билан тўлдириш, ҳамда ҳарбий хизматчилар, тенглаштирилган хизматни ўтаётган фуқаролар, ҳарбий йиғинларни ўтаётган фуқаролар, ҳарбий хизматни ёки тенглаштирилган хизматни (ҳарбий йиғинларни) ўтаган фуқароларнинг касалланиши, шикастланиши, ярадорлиги, жароҳатланишининг, шунингдек, уларнинг ўлимига олиб келган касалланиш, шикастланиш, ярадорлик, жароҳатланишнинг сабабий боғлиқлигини аниқлаш кўзда тутилган.

Вазирлик ва идораларнинг ҳарбий тиббиёт муассасаларида тиббий ёрдам олиш ҳуқуқига эга бўлган шахслар ушбу муассасаларга ҳудудий (гарнизон, регион) тамойил бўйича бириктирилади.

Ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий тайёргарликка чақирилувчилар барча турдаги тиббий ёрдам (амбулатор ва стационар кўриқдан ўтиш, тиббий пунктда даволаниш, ҳарбий госпиталда стационар кўриқ ва даволаниш, шунингдек, шартнома бўйича ҳарбий хизматчилар учун - уйда даволаниш), ҳарбий қисмлар ҳамда ҳарбий тиббиёт муассасаларининг тиббий хизмат куч ва воситалари билан таъминланадилар.

оширади ва мазкур усул ўткир юрак қон-томир хуружлари хавфини аниқлаш учун симптомсиз ва симптоматик беморларда скрининг усули сифатида амалиётда қўлланилади.

Таҳлил натижалари тўсатдан ўлим хавф омиллари бўйича ҳарбий хизматчиларни мойиллик категориясини прогноزلаш имконияти мавжудлигини кўрсатади.

Юқоридагиларни инобатга олиб қуйидаги тавсиялар таклиф этилади:

Тўннинг барча ҳолатлари бўйича ягона маълумотлар электрон базасини яратиш;

тўсатдан ўлимнинг ривожланишида туртки омил бўлиши мумкин бўлган бир қатор касалликларни келтириб чиқарадиган генлар мавжудлигини инобатга олиб, бизда генетик текширувларни ўтказишни имкони йўқлиги ва қимматлиги сабабли, ген инженерия текширув усуллари бўйича ўзимизда мазкур тадқиқотларни ўтказишни йўлга қўйиш;

амалиётда Тў ҳолатларини ташхислаш учун аниқ мезонларни ишлаб чиқиш ва буни амалиётга татбиқ қилиш;

ҚК ҳарбий тиббиёт академияси ва Мудофаа вазирлиги Бош тиббий мутахассислари билан биргаликда Тў ривожланиш хавфи юқори бўлган ҳарбий хизматчиларни эрта аниқлашга қаратилган "Юрак қон-томир тизими касалликлари" хавф критерийсини ягона электрон картасини яратиш;

Ҳарбий тиббиёт академияси илмий тадқиқот ишларида "Генетик изланиш" йўналишида инновацион илмий ишланмалар доирасида тўсатдан ўлимни башорат қилувчи тадқиқот ишларини олиб бориш;

Коронар бўлмаган юрак касалликларини текширишни такомиллаштириш ва Тўни прогноз қилувчи омилларини (функционал, радиоизотоп диагностикаси, магнит-резонанс томография) аниқлаш мақсадида диагностик электрон базани яратиш ва такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш.

Ҳарбий хизматчиларда юрак қон-томир тизими касалликларининг олдини олиш, эрта ташхислаш ва даволашнинг долзарб масалалари бўйича клиник-анатомик конференциялар ва ҳар йили "Ҳарбий тиббиётнинг долзарб муаммолари"га бағишланган конференция доирасида муҳокама қилиш.

Ҳарбий хизматчиларга ҳаёт учун хавфли касалликлар ва уларнинг асоратларини (ўткир коронар синдром, ўткир юрак етишмовчилиги, ўткир цереброваскуляр касалликларда ва бошқаларда биринчи ёрдам кўрсатиш қоидаларини) ўргатиш, шу жумладан саломатлиги доирасида ҳаёт учун хавф омиллари юқори бўлган ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оилалари билан яқка тартибда шуғулланиш.

Шундай қилиб, тўсатдан ўлимнинг ҳар бир ҳолатини тўлақонли объектив ўрганиш, тасдиқланган ягона протокол бўйича патологоанатомик ва суд-тиббий текширишларни ўтказиш тўсатдан ўлим муаммосининг объектив кўринишини беради, бу эса ўз навбатида ҳарбий хизматчиларнинг тўсатдан ўлимини ташхислашнинг бошланғич нуктаси ҳисобланиб, унинг хавф омиллари рўйхати базасини яратиш, уларни такомиллаштириш ва мақсадли профилактик чора-тадбирларини режалаштиришга хизмат қилади.

